

NOORTE OSALUSE SUURENDAMINE

IMITATSIOONIMÄNGUD

SOTSIAALSED EKSPERIMENDID NOORTE OSALUSE MÕTESTAMISEKS

2023

SISSEJUHATUS JA IMITATSIOONIMÄNGUDE KIRJELDUS

2022. aasta oktoobris toimusid Tallinnas Erinevate Tubade Klubis Tallinna Ülikooli, Harno ja Haridus- ja Teadusministeeriumi ühisprojekti tegevusena imitatsioonimängud eesmärgiga mõista noorte osalust ning luua paremaid lahendusi selle suurendamiseks. Imitatsioonimängud on eksperimentaalne ühiskonna uurimise meetod, kus osalejatel on kolm erinevat rolli. Imitatsioonimänge on mitmeid erinevaid versioone, millest traditsioonilisim kasutab eraldi selle tarbeks loodud tarkvara ja osalejad vahetavad rolle ja vastavad küsimustele individuaalselt; uuemates imitatsioonimängude versioonides on osalejad jagatud rollide järgi rühmadeks ja mänguks kasutatakse erinevaid online keskkondi.

Ühte rühma kuulujatel on kogemuspõhised teadmised ning mängu käigus peavad teise rühma kuulujad neid teadmiseid imiteerima ehk teesklema, et nende vastused põhinevad samuti kogemustel. Kolmanda rühma, kelleks on kohtunikud, ülesandeks on otsustada, kas küsimusele on vastanud eksperdid või teesklejad. Noorte Osaluse Suurendamise projekti raames toimunud imitatsioonimängudes olid noorte osaluse teemadel ekspertideks noored ise ning teesklejatena osalesid noortega töötavad spetsialistid (noorsootöötajad, õpetajad, erinevad tugiisikud). Kohtunikeks olid kolm noort: aktivist, noorpoliitik ja TikTokker. Noored ja teesklejad vastasid küsimustele mitmeliikmelistes gruppides, kus enne vastuste saatmist *yoteachapp* keskkonda toimusid gruppides arutelud, et veenduda, et vastus esindaks kõikide rühmeliikmete arvamusi.

Kokku oli üritusel kolm mängu, milleks olid küsimused varasemalt ette valmistatud noorte osaluse suurendamise mudeli ideedest lähtuvalt. Nii noored kui teesklejad vastasid küsimustele noorte osaluse kohta, kusjuures noored pidid küsimusele vastama nõnda nagu nad arvavad, et on õige ning teesklejate ülesandeks oli vastata nii nagu nende arvates vastaksid küsimusele noored. Kõikidele rühmadele kuvati arvutis sama küsimus. Imitatsioonimängudes on teesklejate eesmärgiks kohtunikke veenda, et nad kuuluvad ekspertide gruppi. Et kohtunikud ei ole teadlikud, millise rühma esindajad on küsimustele vastanud, siis nende ülesandeks on vastuste põhjal teha otsus, kas küsimusele on vastanud eksperdid või teesklejad. Imitatsioonimängude analüüs põhineb salvestatud ja transkribeeritud diskussioonidel.

IMITATSIOONIMÄNGUDE ANALÜÜS

MÄNG 1

Kuivõrd noorte osaluse toetamiseks ja seeläbi suurendamiseks on oluline, et noortega tegelevad täiskasvanud oleksid teadlikud mittetraditsioonilistest osaluspraktikatest, mis on aina rohkem populaarsed ja noorte hulgas laiemalt levinud, olid imitatsioonimängude esimesed küsimused püstitatud eesmärgiga saada teada, kuidas noored erinevaid probleeme lahendavad.

Esimese mängu esimese küsimusega oli püstitatud järgnev stsenaarium: „**Me oleme sõbraga taimetoitlased, aga koolitoidud on lihaga. Mis ette võtta saaks?**“

Noorte ja teesklevate täiskasvanute arutelud küsimusele vastates olid võrdlemisi sarnased. Üritusel osalenud noored oli väga teadlikud enda võimalustest. Nad rääkisid väga kindlalt, kellega ja millises järjekorras rääkima minna. Nii otsustas üks noorte grupp väga kindlalt pöörduda kõigepealt õpilasesinduse poole. Teised noored alustaksid enda sõnul klassijuhatajast ja sööklast, aga ka õpilasesindusest, kui see on piisavalt aktiivne.

Ühes täiskasvanute grupis toetuti arutelus aga varasemate uuringute tulemustele, mille kohaselt noored tahavad pöörduda probleemidega kohe piisavalt mõjuvõimsasse kohta ehk selles näites direktori juurde, et reaktsioon ja lahendus oleks kiire ja efektiivne. Seega oli üritusel osalenud noorte arutelu tulemus alustada õpilasesindusest, kes seejärel tõstatab teema direktsioonis mõneti erinev, kuid ka nemad nägid vajadust direktori poole pöörduda. Täiskasvanutest teesklejad toetusid vastates ka näidetele, mida õpilased nende koolis varem sarnastes olukordades teinud on, näiteks kaasõpilastelt toetuseks allkirjade kogumine. Selline lahendus pakuti kogemuse põhjal välja ka ühes noorte grupis.

Noored (ALMA): „*Ühe asjana tean enda kogemusest kindlasti, et on allkirja kogumist tehtud, kus siis sööklale anti, et siin on need 50 inimest veel kes soovivad taimset toitu.*“

Samas oli ka täiskasvanuid, kes suhtusid skeptiliselt sellesse, kas noored lahenduse leidmiseks üldse kooli töötajate käest abi otsiksid või midagi koolitasandil probleemi lahendamiseks ette võtaksid.

Täiskasvanud (Sääsk): „*...läheb koolist välja ja otsib kuskilt mujalt süüa. Mina ei usu, et tänapäeva noored kooli poole pöörduma hakkavad.*“

Nii noored kui täiskasvanud tõidki välja, et noori on erinevaid ning seetõttu on probleemile olemas ka mitu lahendust. Mõlemas noorte grupis oli osalejaid, kes ütlesid, et nemad ei teeks mitte midagi ja lepiks selle toiduga, mis neile antakse. Nad tõid välja, et selliseid noori, kes probleemi lahendusena võtavad pigem endale ise toidu kodust kaasa või lähevad vahetunni ajal poodi või mujale sööma, on palju. See mõte sai lahendusena ka kirja mõlema noorte grupi lõplikkusse vastusesse. Kuigi artueludes rääkisid seda ka täiskasvanud, siis saadetud vastustesse seda siiski kirja ei pandud. Kõige rohkem sarnanesidki noori teesklevate

täiskasvanute vastused ja lahendused noorte omadega sel juhul, kui täiskasvanud mõtlesid, kuidas nad ise pakutud olukordades käituksid.

Noored (ALMA): „...söön paljast riisi.“

Täiskasvanud (Nuubid): „Mina võtaks porgandi kaasa lihtsalt.“

Täiskasvanud rääkisid, et noorte tegutsemine oleneb ka sellest, millised on nende varasemad kogemused ja kui vastutulelikud on täiskasvanud, kelle käest noored abi küsivad. Ka noored rääkisid varasematest kogemustest, kuid need olid pigem eduelamused.

Täiskasvanud osaleja 1 (Passatiga Põlvast): „See olenebki sellest, millised noored on.“

Täiskasvanud osaleja 2 (Passatiga Põlvast): „Või see olenebki rohkem ka koolist, et kui sa koolina nii palju oled avatud, et nad julgevad tulla, nad tahavad tulla ja nad tulevadki siis nad tulevadki ja kui nad näevad, et kui nad varasemalt on seda kogenud ja põhjendatult nagu esitanud oma soovi, siis midagi juhtub, siis ta julgeb tulla uuesti ja uuesti ka ju. Aga ma ei tea, kas enamus koolides see toimib nagu.“

Huvitavalt arvasid ka selle küsimuse puhul täiskasvanud, et noorte lahendus oleks mure laialdane levitamine sotsiaalmeedias. Teeseldes noori, rääkisid ühes grupis täiskasvanud, et nad teeksid TikTok videoid, et kurta koolitoidu üle.

Täiskasvanud (Team) : „Noored pakuvad [lahendusena] TikToki.“

Noored osalejad selle küsimuse puhul sotsiaalmeediat aruteludes ei maininud. Põhjuseks võib olla, et tegemist on koolisese probleemiga, mille lahendamine on lihtsam ilma väljastpoolt inimeste kaasamiseta.

Teise küsimusena oli esitatud olukord, kus **tahaks korraldada filmiõhtut seksuaalvähemuste õiguste teemal. Keda sinna kutsuda ja kuidas infot levitada?**

Selle küsimuse puhul pakkusid täiskasvanud esinejateks välja nii suunamudijaid kui Eesti LGBT Ühingut, samas kui noored pakkusid välja vaid viimase. Et kõik täiskasvanud ei olnud aga kindlad, kuidas täpselt organisatsiooni nimetus kirjutatakse, kulus arutelu aega ka kirjepildis kokkuleppele jõudmisele. Nad olid veendunud, et kõik noored seda teavad ning kui nad valesti kirjutavad, siis saavad mängu kohtunikud aru, et nende puhul on tegemist teesklejatega. Noorte jaoks oli oluline, et enne filmi toimuks arutelu eksperdiga, kes tutvustab teemat ja on pädev diskussiooni juhtima.

Täiskasvanud tunnistasid, et nad ei tea õiges vanusegrupis noori, kes erinevatel teemadel noori kõnetavad ning keda seesugustele üritustele kutsuda.

Täiskasvanud osaleja 1 (Team): „Ma kardan, et nimede nimetamisega me paneme kohe puusse.“

Täiskasvanud osaleja 2 (Team): „*Ma arvan kaa. Sest me ei tea neid noori ma arvan.*“

Täiskasvanud osaleja 3 (Team): „*Me ei tea õiges vanusegrupis neid noori.*“

Kuigi osalejatest rääkides ei arvanud noored ega teesklejad, et üritusele peaks seadma piiranguid, vaid tulla võivad kõik, kes soovivad, tõid ühe grupi noored välja, et oluline on silmas pidada, mis filmiga on tegemist, sest kõik filmid ei sobi igale vanusegrupile.

Noored ja täiskasvanud rääkisid, et selliste ürituste korraldamine on teinekord keeruline, kui kooli administratsioon või lapsevanemad on konservatiivsed ja ei toeta selle korraldamist. Sellega seondvalt tõid noored ka välja, et juhul kui ühes koolis selline üritus toimub, siis võiks olla teistest koolidest õpilastel samuti võimalus filmiõhtust osa võtta. Lahendusena pakkusid noored veel, et üritus võiks toimuda noortekeskuses, kus kooli nõusolek ei ole määrav. Seda pakkusid välja ka täiskasvanud, kusjuures tekkis arutelu, kui paljud noored on noortekeskustest ja neis toimuvast kursis ning kas nad üldse sinna läheksid.

Täiskasvanud osaleja 1 (Nuubid): „*Ma ei tea pigem selline asi võiks toimuda noortekeskuses kuskil, sest vanematele ei pruugi koolis see üldse kõigile meeldida, et liiga palju probleeme, et noortekeskuses kuskil.*“

Täiskasvanud osaleja 2 (Nuubid): „*Kui mina mõtlen ennast 18-aastaseks nooreks, ma küll ei läheks noortekeskusesse.*“

Täiskasvanud osaleja 3 (Nuubid): „*Tartus käivad.*“

Täiskasvanud osaleja 2 (Nuubid): „*Mida ma ronin sinna?*“

Kui noored keskendusid ürituse kohta informatsiooni levitamise küsimuses pigem sellele, millistel platvormidel on informatsiooni kõige otstarbekam levitada, siis täiskasvanud arutlesid ka selle üle, milliseid platvorme noored üldse kõige rohkem kasutavad. Info levitamiseks pakkusid noored välja erinevad kanalid vastavalt sellele, kus üritus toimub. Koolis korraldatava ürituse puhul leidsid noored, et parim on kasutada võimalust levitada informatsiooni kooli sotsiaalmeediakontodel Facebookis ja Instagramis. Samuti pakuti võimalusena panna kutse kooli kodulehele ja saata e-kooli, kus seda näevad ka lapsevanemad. Erinevaid sotsiaalmeedia platvorme üritusest informatsiooni levitamiseks tõidki rohkem välja just noori teesklevad täiskasvanud. Lisaks Facebookile ja Instagramile mainisid nad Snapchati ja BeReali, kusjuures viimase kahe platvormi eesmärk on pigem hetkes toimuva postitamine, mitte tuleva sündmuse reklaamimine ning seega ei pruugi need olla kõige mõistlikumad ja otstarbekamad platvormid, kus seda teha. Siin tekib küsimus, kas täiskasvanud nimetasid neid platvorme, sest nad teavad, et noored neid kasutavad või sest nad on teadlikud, kuidas ja milleks neid platvorme ka kasutatakse.

Esimese mängu kolmandaks küsimuseks oli „**Tahaks Ukraina noorte sisseelamisele kaasa aidata. Kuidas seda teha?**“

Nii noored kui täiskasvanud pakkusid küsimusele vastuseks välja erinevaid üritusi nagu koos kokkamine, tutvumispeod, keelekohvikud. Samas kui täiskasvanud pidasid silmas selliste ürituste korraldamist, mille sihtgrupiks on just ukrainlased, siis noored rääkisid pigem üritustest ja võimalustest, mis on mõeldud kõigile noortele, nagu tasuta huviringid või Ukraina noorte noortekeskusesse kutsumine.

Noori teesklevad täiskasvanud tõid välja, et Ukraina noorte sisseelamisele aitavad kaasa ka asjad ning seega oleksid abiks ka erinevad üritused, mis on suunatud materiaalsele heaolule.

Täiskasvanud osaleja 1 (Team): „*Kas noor ei mõtle rohkem selle peale, et sisse elamisele aitavad kaasa ikkagi mingid asjad?*“

Täiskasvanud osaleja 2 (Team): „*No mina mõtlesin ka...*“

Täiskasvanud osaleja 1 (Team): „*...ma lihtsalt mõtlesin, et kui kaks kokku panna, mingisugune täika, oksjon...*“

Täiskasvanud osaleja 2 (Team): „*Jaa, et sul on mingi äge üritus, kus saad tasuta võtta asju, mida sul vaja on.*“

Täiskasvanud osaleja 3 (Team): „*Kirbukas!*“

Täiskasvanud (Sääsk): „*Vaataks kodust mingid asjad, mida saaks ära anda.*“

Täiskasvanute arvamusele vastupidiselt rääkisid mõlemad noorte grupid, et igasugused üritused ja asjad on pigem teisejärgulised ning oluline on olla lihtsalt avatud, olemas ja sõbralik. Sarnaselt mõtlesid ka osad täiskasvanud.

Noor osaleja 1 (Alma): „*Lihtsalt oleks olemas. Lihtsalt oleks valmis suhtlema...et nad lihtsalt tahtsid rääkida, mitte midagi muud. Et lihtsalt ole nende jaoks olemas.*“

Noor osaleja 2 (Alma): „*Võta uus klassikaaslane sõbralikult vastu.*“

Noor (rotid): „*Saab olla ka lihtsalt nagu lahke nende suhtes.*“

Nii noored kui noori teesklevad täiskasvanud pidasid sarnaselt oluliseks, et Ukraina noorte sisseelamisele saaks kaasa aidata, kui küsida neilt endilt, mis neid huvitaks, mida nad teha tahavad ja mida neil vaja on.

Üldjoontes olid noorte ja noortega töötavate täiskasvanute arutelud kõigi kolme küsimuse puhul sarnased. Kõige suurema erinevusena tuli esile täiskasvanute püüd kõlada võimalikult noortepäraselt. Nad pöörasid tähelepanu slängile ja lühenditele, mida noored kasutavad ja sellele, milline peaks olema erinevate sotsiaalmeedia platvormide kirjalpilt. Samuti kaldusid täiskasvanud arvama, et noored kasutaksid probleemide lahendamiseks peaaegu alati sotsiaalmeediat. Huvitavalt kippusid täiskasvanud vastama noortega kõige sarnasemalt sel juhul, kui nad mõtlesid, mida nad ise pakutud olukordades teeksid.

MÄNG 2

Mudeli teiseks osaks on kodanikuharidus kui informaalsete õppe osa, millega on Eestis seni vähe tegeletud. Viimaste aastakümnedite jooksul on Eestis suurenenud rahvusvahelistest sotsiaalsetest liikumistest tekkinud rohujuuresandi organisatsioonide ja noorte arv, kes nende liikumistega end sotsiaalmeediat kasutades kursis hoiavad, neid erinevate tegevuste läbi nagu petitsioonide allkirjastamine või *laikimine* ning üritustel osalemisega toetavad, omandavad teadmisi ja oskusi *infotainment*-formaadis, meemide ja aktivistidest suunamudijate kaudu, kuid seesugused tegevused jäävad avalikkuses sageli tähelepanuta ja neid toetatakse vähem. Kodanikuhariduse noortepärasema kujunduse eelduseks oleks aga selliste tegevuste toetamine. See eeldab täiskasvanute ja noorte hästi toimivat koostööd, noorte kogemuse arvestamist ning täiskasvanute valmisolekut noortelt õppida.

Eelolevast tulenevalt püstitati imitatsioonimängude teise mängu esimese küsimusena: „**Mida saaksin täiskasvanutele ühiskonna ja poliitika kohta õpetada?**“

Noor (Tupsgäng): „*Ma ei tea poliitikast mitte midagi.*“

Küsimusele vastates keskenduti ühes noorte grupis pigem ühiskondlikele teemadele ja öeldi, et kõige rohkem tuleb täiskasvanutele õpetada ja selgeks teha, et päevakajalised ühiskondlikud teemad ei ole tabu. Nad rõhutasid, et paljud keskenduvad liialt avatud olemisele, mis toob küll endaga kaasa sallivuse ja aktsepteerimise, kuid probleemidega siiski ei tegeleta. Ka täiskasvanud teesklejad teadsid noorte jaoks oluliste teemadena nimetada keskkonna, inimõigused ja Ukraina sõda.

Noor (Tupsgäng): „*...ongi, et meil on olemas kuskil samasoolised, mis iganes või roheteema ja kõik saavad praeguseks sellest poindist enam vähem aru, aga midagi ette ka ei võta. Sellesmõttes, nagu nii tore, et teete üritusi ja koristate maailma, aga ma istun kodus. Nad [täiskasvanud] saavad aru sellest mõttest, aga nad ei ole aktiivsed osa võtma asjadest.*“

Ühtlasi oli nende jaoks probleem, et täiskasvanute inglise keele oskus ei ole piisav, et olla kursis kaasaegsete ühiskondlike muutustega ning tõid välja, et Eestis kirjutavad nendest teemadest, mida nad täiskasvanutele ühiskonna kohta õpetada tahaksid, ainult kultuurilehed nagu Mürileht, mida kõik ei loe. Seega pidasid nad oluliseks, et täiskasvanud oleksid tuttavad erinevate noorteorganisatsioonide seisukohtadega, seal hulgas nendega, mis ei käi nende endi vaadetega kokku.

Mõlema noorte grupi aruteludest jäi kõlama ka täiskasvanute suhtumine noorte arvamusse, kusjuures noored ütlesid, et olenemata sellest, kas nad tahaksid täiskasvanutele midagi õpetada või nendega millestki rääkida, siis nende arvamust tihti ei kuulata.

Noor (Tupsgäng): „*...kui ma enda arvamust avaldan, minu suguvõsas on see, et sa oled noor ja rumal. Sinu arvamus ei ole välja kujunenud.*“

Noori teesklevad täiskasvanud olid oma aruteludes sõnastuse poolest pisut negatiivsemad, kuid olid samal arvamusel, et noorte arvamust tihti ei kuulata.

Täiskasvanud osaleja 1(AF): „*Väga lihtne vastus, lihtsalt midagi ja ongi kõik. [naerdakse]*“

Täiskasvanud osaleja 2 (AF): „*Pole mõtet rääkida.*“

Täiskasvanud osaleja 3 (AF): „*Pole mõtet. MÕTTETU.*“

Kuivõrd teesklejad toetusid aruteludes noortele, kellega nad kokku puutuvad, on teesklejate hoiak mõneti huvitav, sest üritusel osalenud noortega töötavad täiskasvanud peaksid ideaalis tekitama noortes tunde, et nende arvamuste ja seisukohtadega arvestatakse. Aruteludes jäi ka kõlama, et nad on teadlikud, et isegi juhul kui noortelt arvamust küsitakse ja nendega räägitakse, siis saadud sisendiga midagi edasi ei tehta.

Täiskasvanud (Vaip): „*Ma ei mäleta, kus kohas aga mingi noor ütles, et poliitikas küsitakse küll meie arvamust, aga siis see arvamus kaob kuskile ära ja tegelikult kedagi ei huvita. Küsitakse ju küll aga selle arvamusega ei tehta midagi.*“

Täiskasvanud (Kringel): „*Linnukese pärast pole mõtet küsida.*“

Ühes täiskasvanud teesklejate grupis toodi ka välja, et noorte paremini mõistmiseks on vaja neile läheneda pigem vabalt suheldes kui kampaaniatega ning arvasid, et sõna võtavad vaid vähesed noored.

Täiskasvanud (ETK): „*Rääkige meiega, mitte ärge arvake, et te teate, mida me tahame...ja ärge valige meie seast mingit inimest, kes meid kõiki esindaks. Noortel ei ole sellist esindust, kes räägiks meie nimel.*“

Teise küsimusena esitati stsenaarium: „**Ma pean esitama arvamusfestivalil sõnavõtu ühiskondlikult olulisel teemal. Mis teema see oleks ja miks?**“

Noored pidasid arvamusfestivalil esitatavateks teemadeks olulisena üleüldist võrdsust ühiskonnas, vaimse tervise ning keskkonna teemasid, kuid eelkõige oli aruteludes fookuses nende tulevik ja kuidas seda mõjutavad erinevad majanduslikud kriisid. Näiteks tõid nad välja energiakriisi ja nigelad võimalused tööturul ning ka teadmatuse, millised nende võimalused üldse tööturul on. Noored pidasid oluliseks, et neid nõustatakse ning samuti, et neid juba hilisteismeeas ja noorte täiskasvanutena toetatakse. Nii tõid nad välja näiteks, et tudengite praktika võiks olla tasustatud ning arvamusfestivalil räägiks nad noorte tööturu võimalustest ja töökogemusest. Noorte aruteludest kõlas läbi lootusetus ja muretunne enda tuleviku üle, kus üks grupp tõi välja, et oma kodu omamine on võimatu, sest praegused kinnisvara hinnad muudavad selle võimatuks ja juba üür on kõrge.

Ka täiskasvanud teadsid, et noored on tuleviku pärast mures. Teesklejad arutasid, et noortele lähevad korda nii keskkonna teemad, vaimne tervis kui majanduslik olukord ning kuidas

praegused sündmused ja olukord nende tulevikku mõjutavad. Täiskasvanute vastustest kõlas ka, et nad arvavad, et noored süüdistavad neid erinevates globaalsetes probleemides.

Täiskasvanud (AF): „Täiskasvanud saastavad planeeti ja ei mõtle selle peale, et juba uputab ja kõik laenuvad mida poliitikud võtavad, meie peame kinni maksma.“

Täiskasvanud (Vaip): „Ongi ju see, et miks ma peaksin lapsi saama, kui paarikümne aasta pärast lendab maailm niikuinii õhku. Et nagu tuleviku pärast on mures, sest keskkonna jaoks ei tehta tänapäeval piisavalt...täiskasvanud ei tee piisavalt palju.“

Ka selle küsimuse arutelus tõi üks noorte grupp välja, et noorte kaasamine ja arvamusega arvestamine on puudulik, kuid ülioluline. Noored rääkisid, et kõik teemad on suunatud nende tuleviku arendamisele, kuid tihti jäetakse nemad otsuste tegemistest ja aruteludest välja, nende arvamust pisendatakse või on kaasamine näiline.

Noor osaleja 1 (Targad öökullid): „Lemmik on see, kuidas kohalikud omavalitsused on sellised, et okei, meil on majanduskomisjon, aga sinna pole vaja noori kaasta, sest see ei ole noorte teema. Kõik teemad on noorte teemad.“

Noor osaleja 2 (Targad öökullid): „Aga kuidas meid sinna kaasatakse? Me tuleme sinna ja lihtsalt istume. Nad ei kuula meid. Neil on täitsa suva, et kas me seal oleme või mitte.“

Noor osaleja 1 (Targad öökullid): „[sarkastiliselt] Me kaasame noori.“

Noor osaleja 2 (Targad öökullid): [sarkastiliselt] „Paberil nad ju osalevad.“

Noor osaleja 1 (Targad öökullid): „Ja nad on lihtsalt mingi, [sarkastiliselt] „Sa oled noor, sa ei tea midagi.“

Noor osaleja 2 (Targad öökullid): „Jaa!“

Imitatsioonimängude teise mängu kolmanda küsimusega sooviti teada saada: „**Mida võiks kool teha, et õpilased aktiivsemalt ühiskonnas osaleks?**“

Noored osalejad tõid välja, et see, kas ja mida peab tegema oleneb väga palju koolist. Üks grupp tõi välja, et kool hoiab noored aktiivsed läbi traditsioonide. Samuti leidsid nad, et abiks on, kui õpetajad on õpilasesindusele toetajaks, kuid annavad õpilastele tegutsemiseks vabad käed. Aruteludes tõid noored välja erinevaid tegureid, mis on neid ajendanud aktiivsed olema nagu näiteks meened ja autasud, mis osalemist tunnustavad. Nad arvasid ka, et noorte aktiivsuse tõstmiseks, peaksid üritused ja tegevused, kus noori kaasatakse, toimuma kooli ajast mitte peale seda. Sarnaselt noortega arvasid täiskasvanud, et vaba päev, vabadus koolist puududa, tasuta toit ja tunnustamine on need tegurid, mis motiveerivad noori osalema ja aktiivsed olema.

Noor (Tupsgäng): „Samas minu ajal olid teatejooksud annetustega seotud, kus kõik võistlesid, et selles osaleda. Kuna see toimus kooli ajast, ma sain pool päeva varem koju,

muidugi ma lähen jooksen teatejooksul. Lisaks sealt sai ka nänni: ma sain särgi. Et igast nänn ja autasud, motivatsioonipaketid [motiveerivad osalema].“

Täiskasvanud (ETK): „...et kui keegi on teinud [midagi ühiskonna heaks], siis neid tuuakse esile. Mitte ainult neid, kes saavad kuldmedali, vaid ka neid, kes on teinud midagi teiste jaoks.“

Nii noori teesklevad täiskasvanud kui noored leidsid, et ühiskondlikest teemadest ja võimalustest osalemiseks peaks koolis rohkem rääkima, eelkõige ühiskonnaõpetuse tundides, kuid arutelud võiksid toimuda igas tunnis. Samuti pidasid osalejad oluliseks, et erinevaid teemasid käiksid õpilastele tundides tutvustamas eksperdid. Noored ütlesid, et üritusi ja erinevaid viise ühiskonnas osaleda peaks õpilastele rohkem tutvustama ja koolis reklaamima. Ka noortega töötavad täiskasvanud arvasid, et infot toimuva ja võimaluste kohta on koolides vähe ja noorteni see ei ole jõudnud.

Noored (Tupsgäng): „Üleüldse toimuvaid üritusi rohkem reklaamida koolis. Sellepärast, et infot saan mina väljaspool kooli.“

Ka kolmanda küsimuse puhul rääkisid täiskasvanud osalejad, et noorte arvamust peaks rohkem aktsepteerima ning koolid peaksid looma turvalise ja toetava õhkkonna, kus noored julgeksid ja tahaksid arvamust avaldada ja kaasa rääkida. Siinjuures on huvitav, et teeseldes noori viitasid mõned osalejad iseendale, noortega töötavatele täiskasvanutele, kes peaksid koolis looma positiivse õhkkonna, jagama infot osalusvõimaluste kohta ning motiveerima noori rohkem osalema. Mõnevõrra kummaline on ka, et täiskasvanud aruteludes üksikasjalikumalt ja kindlalt välja ei toonud, mida nad on oma töös noortega suhelses märganud ja millised võiksid olla lahendused, et noored oleksid aktiivsemad.

Täiskasvanud osaleja 1 (AF): „...[mida kool saaks teha, et mina] tahaks ja julgeks üldse suud lahti teha?“

Täiskasvanud osaleja 2 (AF): „Õhkkond võiks olla toetav, positiivne.“

Täiskasvanud osalejad tõid välja, et noored võiksid kooli keskkonnast väljaspool samuti aktiivsed olla. Siinkohal tundis üks noor, et väljaspool kooli tegutsemist ei tunnustata samaväärselt kui koolis sees aktiivset olemist. Ühes noorte grupis tõstatati probleemina ka elukohast tulenevalt osalusvõimaluste erinevused.

Noor (Targad öökullid): „Veel on linnad, kus näiteks ei ole noortekeskuseid või mingeid üritusi. Noored on näiteks aktiivsed, neil on huvi, nad on uudishimulikud, aga näiteks nad elavad Kohtla-Järvel, kus [naerab] midagi ei ole.“

Vaatamata sellele, et täiskasvanud esitasid aruteludes enda arvamusi pisut ebakindlalt ja kõlama jäi, et nad ei ole täiesti veendunud, kas noored mõtlevad nii nagu nemad arvavad, olid noorte ja teesklejate vastused ka imitatsioonimängude teises mängus sarnased. Mängust võib järeldada, et noored tunnevad, et isegi kui neilt arvamust küsitakse, siis sellega tegelikkuses ei arvestata ning sellest on teadlikud ka noortega töötavad täiskasvanud. Noorte jaoks on

olulised kõik päevakajalised ühiskondlikud ja poliitilised teemad, mida oskasid nimetada ka teesklejad ning noored soovivad, et neid diskussioonidesse rohkem kaasatakse ja nende arvamusega arvestatakse. Aktiivsuse tõstmiseks peaks kool levitama võimaluste kohta rohkem informatsiooni, õpilasi tunnustama nii koolisisese kui –välise osalemise eest ning looma neile võimalusi osaleda üritustel kooli ajast ja ka väljaspool kooli.

MÄNG 3

Mudeli kolmandaks osaks on silla ehitamine traditsioonilise osaluse juurde. Noorte huvi ja usalduse suurendamiseks poliitiliste institutsioonide ja organisatsioonide vastu on oluline kasutada loovaid ja ebatraditsioonilisi aruteluviise vahetumas õhkkonnas juba olemasolevates sotsiaalmeedia keskkondades, mida noored kasutavad.

Imitatsioonimängude kolmanda mängu esimeseks küsimuseks oli: „**Kes on suurim autoriteet poliitiliste vaadete kujundajana? Mõni sotsiaalmeedia staar, poliitika, näitleja (k.a. stand-up koomik) või muu avaliku elu tegelane? Nimeta ja põhjenda.**“

Selle küsimuse puhul erinesid noorte osalejate gruppide arvamused. Ühe grupi noored arvasid, et lapsevanemad on esimesed inimesed, eriti nooremas eas laste jaoks, kes nende vaateid kujundavad. Nad olid arvamusel, et nende seisukohti hakkab sotsiaalmeedia ja seal esinevad staarid kujundama siis, kui noor hakkab aktiivsemalt sotsiaalmeediat kasutama. Poliitiliste vaadete kujundajana nägid nad ka sõpru, kelle mõttemaailmad tihti nende omaga kattuvad ja üksteist mõjutavad. Nad mainisid ka õpetajad, kes noori mõjutavad ning tõdesid, et kuigi õpetajad ei tohi oma vaateid esitada, siis õpetajad siiski suunavad mõtlema erinevatel teemadel ja arendavad noortes kriitilist mõtlemist, mis rakendub igas eluvaldkonnas, mitte vaid poliitiliste vaadete puhul.

Teine noorte grupp sarnanes arutelus rohkem teesklevate täiskasvanutega ning rääkisid, et suurim autoriteet on iga noore jaoks erinev. Nad arvasid, et ühte kindlat nime on autoriteedina keeruline välja tuua ja igas valdkonnas on erinev inimene, kes on noorte jaoks oluline seisukohtade mõjutaja ja väärtuste kujundaja. Samuti ei arvanud nad, et tavalise noore jaoks on üksikud poliitikud tähtsad ja autoriteediks, aga nemad kui aktiivsed poliitnoored ei tea popstaare või näitlejaid, vaid võtavad eeskujuks just poliitikud. Potentsiaalsete autoriteetidena nimetasid nad Youtube'i *vloggereid*, kes räägivad poliitikast ning ütlesid, et aina enam kuulavad nad taskuhäälinguid ja skrollivad TikToki, kus nad näevad inimesi, kes nende vaateid kujundavad. Sarnaselt selle noorte grupi nägemusega autoriteedist, töid ka täiskasvanud välja erinevaid *stand-up* koomikuid ja naispoliitikuid, keda noored seisukohtade kujundamisel kuulavad ja oluliseks peavad. Täiskasvanud teesklevad pakkusid suurimateks autoriteetideks eelkõige avaliku elu tegelasi, suunamudijaid ja koomikuid, kes on oma *showdes* arvamuste avaldamisel väga häälekad, aga ka sotsiaalmeedias aktiivseid naispoliitikuid nagu peaminister. Täiskasvanud arvasid, et noored väärtustavad autoriteetide puhul ausust ja otsekohasust, tuues nimetatud inimeste põhjenduseks välja, et nad on autoriteediks, sest on oma väärtustes läbipaistvad.

Täiskasvanud (Kohuke): „*Ma ütleks Kaja Kallas...Ta on sotsiaalmeedias ka väga aktiivne...Ta on naisterahvas ja on igapäevaselt vastu rumalatele Helmedele.*“

Vaatamata, et küsimusele vastates toetusid täiskasvanud arutledes sellele, mida nende lapsed kodus või noored tööl on rääkinud, tundusid teesklevate täiskasvanute teadmised olevat napid selle poolest, millised on nende inimeste väärtused ja seisukohad, keda nad teadsid

meeldivat enda lastele või noortele, kellega nad töötavad. Nii ei osanud nad mõnel juhul rohkemaga põhjendada väljapakutud kuulsuseid, kui tuues välja, et nad on „toredad“ või „ägedad“.

Teise küsimusena esitati stsenaarium: „**Näen postitust poliitilisel teemal (nt. LGBTQ õigused, Ukraina sõda, Fridays for Future vms), millele tahaks näidata toetust, kuidas ma seda teen? Miks just nii?**“

Sarnaselt teiste küsimustega, toetusid ka siin küsimuses täiskasvanud enda laste ja nende noorte, kellega nad töötavad, käitumisele, et teha otsuseid, kuidas vastata ning osalejate vastused sellele küsimusele olid üpriski sarnased. Noored rääkisid, et tavaliselt jagavad nad temaatilist postitust sotsiaalmeedias, näiteks Instagrami *storydes* või Facebookis, sest see on kõige lihtsam ja selleks kulub vähe aega. Noored ütlesid, et postitused levivad sotsiaalmeedias kiiresti ning see on viis, kuidas tutvustada teemat sõpradele, kes neid jälgivad.

Noor (Sussiklubi): „*Ma lugesin sellest, lugege teie ka.*“

Ka täiskasvanud arvasid, et jagamine on kõige tavalisem tegevus, mille läbi toetust näidata. Nad tõid ka välja sõprade *tagg-imise* (märkimise) ja Instagrami postitused (*reelsid*) ning kommenteerimise. Kõige rohkem nõustusid nad siiski, et tavalisem tegevus on Instagrami *stories* jagamine, sest nii jõuab postitus sõpradeni, kes seda siis ise edasi jagavad. Erinevalt noortest mainisid teesklejad ka postituste meeldivaks märkimist, kuid laikimise osas tekkis lahkeli, kusjuures üks osalejatest tõi välja, et temale on noored öelnud, et isegi juhul kui nad ei märgi postitust meeldivaks on info nendeni ikka jõudnud. Täiskasvanud arutasid, et noored on oma digi-jalajälje osas tundlikud ja ei soovi alati kommenteerida ja laikida postitusi, sest nad ei taha oma arvamuse avaldamisel kriitika osaliseks saada. Siinkohal oli üks täiskasvanud teesklejate grupp väga kindlalt veendunud, et tänapäeva noored ei jaga postitusi avalikult ka nende teemade puhul, mis neile korda lähevad, sest nad ei soovi endale silti külge. Vastupidiselt teistele täiskasvanud osalejatele arvasid nemad, et noored küll märgivad postituse meeldivaks, aga enda ajajoonel nad seda ei pane soovist anonüümseks jääda. Mitu täiskasvanute gruppi arvasidki, et noored ei soovi teemade üle avalikult arutada ja pigem jagavad informatsiooni ja postitusi kinnistes gruppides sõpradega või *storydes*, mis on ajutised. Anonüümsuse tõid nad ka põhjenduseks, miks nad usuvad, et noored näitavad enda jaoks olulistele teemadele toetust pigem väljaspool sotsiaalmeediat, näiteks protestidel osaledes, kus märki külge ei jää.

Ühes noorte grupis toodi välja ka poolehoiu näitamiseks toetuskauba (*merchandise*) ostmist ning selle postitamist sotsiaalmeediasse.

Kolmanda küsimusena esitati kolmandas mängus: „**Kuidas anda noortele paremaid võimalusi seaduste muutmiseks?**“

Nii noored kui noori teesklevad täiskasvanud ütlesid, et noored saavad seadusi muuta petitsioone kirjutades ning leidsid, et noori peaks rohkem õpetama, kuidas seda teha. Nad väljendasid, et teadmised ja oskused petitsioonide koostamise kohta on noortel puudulikud.

Täiskasvanud (Lamp): *„Kui ma rääkisin kohalike noortega, kuidas petitsioone teha, siis nad ei teadnud.“*

Noor (Sussiklubi): *„Äkki siis on esimene asi, et teadvustada, et petitsioone saab koostada, paljud ei tea isegi, et seda saab igaüks teha.“*

Mängus osales ka täiskasvanuid, kes suhtusid petitsioonidesse negatiivsemalt, öeldes, et see on „niisama meelelahutus.“

Noored rääkisid, et nemad saavad seaduseid mõjutada peamiselt läbi meeleavaldustel osalemise, kuid tõdesid, et neil ei ole piisavalt oskuseid, et proteste ise reklaamida ja informatsiooni jagada, mistõttu on neil vaja toetajaks organisatsiooni, kes oskab nende soove ja nõudmisi väljendada. Aruteludes jäi kõlma, et noored ei tunne, et neil oleks piisavalt teadmiseid enda õiguste ja võimaluste kohta ning paremate võimaluste loomiseks on vaja neid teadvustada erinevatest praktikatest, mille läbi nad seadusloomes, aga ka üldiselt traditsioonilistel viisidel poliitikas saavad olla kaasatud.

Noor (Sussiklubi): *„Üldse tuleks alustada sellest, et 16-aastane saab hääletada. 16-aastane ei tea poliitikast, hääletamisest ja erakondadest mitte midagi. Et seaduseid saab ka muuta, minu algatusel, siis võib-olla üldsegi alustada informeerimisest, tutvustada noortele erakondade vaateid, kuidas nad Eestile kasulikud on.“*

Kui üks noor ütles teises mängus väga ausalt: „Ma ei tea poliitikast mitte midagi,“ siis täiskasvanud olid kolmanda mängu viimase küsimuse arutusel õigel arvamusel, et osad noored ei tea poliitikast ja poliitilistest protsessidest piisavalt, et küsimusele kindlalt vastata. Teesklejad arvasid, et noored sooviksid, et nende vanustel oleks võimalus kandideerida ja parteides oleks rohkem nende esindajaid.

Täiskasvanud (Lamp): *„Pane lihtsalt, et noored võiksid saada ka kandideerida, siis nad saavad paremini muuta.“*

Teesklejad arvasid ka, et noored tahaksid riigikogusse noori nõuandjaid, kes neid riigijuhtimise juures esindaksid, kuid tõdesid ka selle küsimuse puhul, et selleks on vaja noorte häält kuulata ja nende arvamust päriselt arvesse võtta. Siinjuures olid osad teesklejad väga pessimistlikul arvamusel, et noored ei saa üldse seaduseid muuta või neil puudub see võimalus, sest neid niikuinii ei kuulata.

Täiskasvanud osaleja 1 (Teisipäev): *„Nad ei saa.“*

Täiskasvanud osaleja 2 (Teisipäev): *“No kes saab? Seadusi saab muuta riigikogu.“*

Lahendusena pakkusid täiskasvanud välja noortele suunatud küsimustikud, kuid ei olnud päris kindlad, kas noored viitsivad küsimustikke täita. Teesklejad arvasid, et kui küsitlust sotsiaalmeedias levitada, siis noored seda arvatavasti täidaksid.

Noori teesklevad täiskasvanud rääkisid ka, et noori peaks kaasama rohkem läbi erakondade noortekogude, osaluskohvikute ja noortevolikogude, kuid tõdesid, et seal ei osale kõik noored, vaid tavaliselt just need, kes on üleüldiselt aktiivsed ja tublid ning ülejäänud noorte arvamust kuulda ei võeta.

Täiskasvanud (IYKYK): „...osalevad ainult need, kes on üldiselt hästi tublid, aga tegelikult arvamust avaldavad ja tahavad muutust need, kes on veits kaagid vaata onju. Aga neid ei kaasata sellisel kujul nendesse protsessidesse. Öeldakse, et mida sa ka tead. Ja tegemist ei pruugi olla mitteaktiivsete noortega, me lihtalt ei oska neid aktiveerida.“

Kokkuvõttes ühtisid täiskasvanute ja noorte vastused ka imitatsioonimängude kolmandas mängus paljuski. Kõige suurem erinevus tuli ehk välja esimese küsimuse puhul, kus täiskasvanud pakkusid suurimaks autoriteediks inimeste nimesid, kes sellel aastakümnel enam noori suure tõenäosusega ei kõneta. Kõik osalejad nõustusid, et parim viis olulisele teemale toetuse näitamiseks, on selle jagamine sotsiaalmeedias, mille kaudu see jõuab sõprade ja teiste jälgijateni. Huvitavalt tõid täiskasvanud teise küsimuse puhul esile ka anonüümsuse, mida nad arvavad noorte tegutsemist mõjutavat, kuid noored takistusi toetamise näitamisele ei nimetanud. Noored ja teesklejad nõustusid, et nad saavad seaduseid muuta kõige edukamalt petitsioonide kaudu, kuid teadsid ka, et oskused ja teadmised, kuidas seda teha on noorte hulgas puudulikud. Ka selles mängus pöörasid noori teesklevad täiskasvanud palju tähelepanu sellele, kuidas kõlada võimalikult noortepäraselt.

KOKKUVÕTE

Noorte Osaluse Suurendamise projekti tegevusena toimunud imitatsioonimängudes esitati küsimusi osaluse suurendamise mudeli ideedest lähtuvalt. Mängu käigus õnnestus teesklejate grupil ehk noortega töötavatel spetsialistidel kohtunikke veenda, et nad on noored. Kuivõrd noorte ja teesklejate vastused küsimustele noorte osaluse kohta sisuliselt sarnanesid, tegid kohtunikud peamised järeldused vastuste kirja pildi põhjal, millele pöörasid tähelepanu just teesklejad. Noorte gruppides toimunud aruteludes kirja pildi kohta vestlust ei toimunud, samas noortega töötavad täiskasvanud arutlesid iga küsimuse puhul, kas kirja pandu matkib piisavalt tänapäeva noore kirja stiili ning suutsid seda ka edukalt teha. Vastuste sisu põhjal saab järeldada, et noortega töötavad täiskasvanud teavad, kuidas noored osalevad, mis platvorme nad kasutavad, mis neile huvi pakub ning milliste takistustega nad osaledes kokku puutuvad. Samas vaatamata, et täiskasvanud on erinevate sotsiaalmeedia rakenduste nimedest teadlikud, siis nende sisu ja kasutamise eesmärk on paistab neile mõnel juhul võõras. Imitatsioonimängude tulemuste põhjal öelda, et noortega töötavad spetsialistid on teadlikud noorte arvamustest ja kogemustest osaluse kohta. Kaasaegsete osalusviiside suurendamiseks oleks vaja ühelt poolt noortevaldkonna spetsialistide digipädevuste suurendamist aga veel rohkem mitmekesistunud osalusviiside laiemat tunnustamist.